

Małgorzata Gębka-Wolak

 <https://orcid.org/0000-0003-4587-496X>

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Toruń, Polska

Ałła Krawczuk

 <https://orcid.org/0000-0003-4087-3562>

Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki
Lwów, Ukraina

Wzajemny transfer wiedzy językoznawstwo–glottodydaktyka w badaniach wariantywnej łączliwości składniowej w języku polskim (z uwzględnieniem perspektywy ukraińskiej)*

Mutual Knowledge Transfer between Linguistics
and Glottodidactics in Research on Variant Syntactic Collocability
in Polish (with Consideration of the Ukrainian Perspective)

Abstract: This article contributes to the body of research exploring the relationship between Polish linguistics and glottodidactics. It responds to the growing call in the literature to strengthen the dialogue between these two disciplines. The paper outlines the key steps of a research procedure based on the idea of mutual knowledge transfer between linguistics and glottodidactics, specifically in relation to the syntactic level of language description in Polish.

* Artykuł jest jednym z wyników prac nad projektem „Wzajemny transfer »językoznawstwo–glottodydaktyka«: współczesne problemy normatywne składni w języku ogólnopolskim i w polszczyźnie użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim” w ramach programu „Polonista” Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (2023–2024), numer umowy BJP/PON/2023/1/00009/U/00001.

Transfer is understood here as the movement of specific experiences and knowledge, from both linguistic material and research observations and generalisations, between linguistic continua. This includes: 1) general Polish and the related research experience, and 2) Polish used by speakers whose first language is Ukrainian, along with the corresponding research experience. Thanks to tandem collaboration between glottodidacticians and linguists, and their creative exchange of ideas and research findings, the relationship between the disciplines can be truly bidirectional. Theoretical concepts and descriptions from linguistics serve as a reservoir of knowledge for glottodidactics, which is then adapted for teaching purposes. At the same time, research findings from glottodidactics and insights from the teaching process can inspire linguistics to broaden its research scope, verify hypotheses, or enhance the explicitness of linguistic descriptions.

The application of this concept is illustrated using specific Polish and Ukrainian language material. The study demonstrates that research driven by glottodidactic needs brings tangible benefits to glottodidactics and Polish and Ukrainian linguistics. It enriches knowledge of the grammatical systems of both languages, thereby enabling updates to grammatical descriptions and lexicographic works and the development of appropriate teaching materials for learners of Polish as a foreign language.

Keywords: Polish linguistics, glottodidactics, mutual knowledge transfer, syntactic pattern, teaching Polish to Ukrainian-speaking learners

Abstrakt: Artykuł wpisuje się w nurt badań nad związkami językoznawstwa polonistycznego z glottodydaktyką. Stanowi odpowiedź na formułowany w literaturze postulat wzmocnienia dialogu tych dyscyplin. W tekście przedstawiono najważniejsze kroki procedury badawczej opartej na idei wzajemnego transferu wiedzy językoznawstwo – glottodydaktyka w odniesieniu do składniowego poziomu opisu języka polskiego.

Transfer rozumie się jako przeniesienie z jednego kontinuum językowego na drugie określonych doświadczeń i wiedzy, dotyczących zarówno materii językowej, jak i obserwacji oraz uogólnień badawczych. Transfer odnosi się do: 1) polszczyzny ogólnej i doświadczenia badawczego na jej temat, 2) polszczyzny osób z pierwszym językiem ukraińskim i doświadczenia badawczego na jej temat. Dzięki tandemowej pracy glottodydaktyka i językoznawcy, ich twórcze wymianie myśli i doświadczeń badawczych, relacja między dyscyplinami może być dwukierunkowa. Językoznawcze koncepcje teoretyczne i opisy stanowią dla glottodydaktyki rezerwuariusz wiedzy przetwarzanej następnie na potrzeby nauczania. Wyniki badań prowadzonych w ramach glottodydaktyki oraz wnioski płynące z analizy procesu dydaktycznego mogą być dla językoznawstwa źródłem inspiracji do poszerzania pola badawczego, weryfikacji hipotez czy też zwiększania eksplicitności opisów zjawisk językowych.

Sposób wykorzystania omawianej koncepcji został zilustrowany na konkretnym materiale z języka polskiego i ukraińskiego. Wykazano, że badania, których impulsem są potrzeby glottodydaktyki, przynoszą wymierne korzyści nie tylko dla glottodydaktyki, lecz także dla językoznawstwa polskiego i ukraińskiego. Uzupełniają bowiem wiedzę o systemach gramatycznych dwóch języków. To z kolei pozwala zaktualizować opisy zawarte w gramatykach i opracowaniach leksyograficznych, a także przygotować adekwatne materiały dydaktyczne na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego.

Słowa kluczowe: językoznawstwo polonistyczne, glottodydaktyka, wzajemny transfer wiedzy, schemat składniowy, nauczanie języka polskiego osób ukraińskojęzycznych

Wstęp

Artykuł wpisuje się w nurt badań nad związkami językoznawstwa polonistycznego i polonistycznej glottodydaktyki. Relacje tych dyscyplin na

początku XXI wieku rysują się nieco inaczej, niż w latach 70. XX wieku przedstawiał to Franciszek Grucza, pisząc:

Glottodydaktyka nie może zrezygnować z usług lingwistyki ani w płaszczyźnie działania praktycznego, ani naukowego. Lingwistyka stanowi bowiem dla glottodydaktyki główne źródło informacji o dwu najważniejszych elementach przedmiotu jej działania, a mianowicie o języku i jego funkcjonowaniu oraz o tekstach językowych i ich funkcjonowaniu komunikacyjnym (Grucza, 1974, cyt. za: Śliwa, 2019: 60).

Opis językoznawczy interesującej nas w tym opracowaniu polszczyzny, mimo że dla glottodydaktyki „stanowi element podstawowy i konieczny”¹ (Grochala, 2018: 8), z różnych powodów bywa niewystarczający (zob. np. Miodunka, 2016: 162–163). Przyczyniło się to do rozwinięcia badań językoznawczych w ramach glottodydaktyki i ukształtowania się polonistycznego językoznawstwa dydaktycznego. Zadaniem tej subdyscypliny glottodydaktyki polonistycznej jest: 1) dostarczanie wiedzy o tym, „których elementów systemu językowego i struktur należy uczyć na poszczególnych poziomach zaawansowania językowego od A1 do C2”; 2) badanie systemu językowego „ze względu na potrzeby komunikacyjne cudzoziemców uczących się go” (Miodunka, 2018: 12); 3) wypracowywanie praktycznych rozwiązań metodycznych (Grochala, 2018: 8). Badania prowadzone są jednak zasadniczo odrębnie przez językoznawców i glottodydaktyków. W literaturze zwraca się uwagę na to, że dialog dyscyplin nie jest zadowalający; Magdalena Piekларz-Thien konstatuje, że „na przestrzeni dekad prowadzony był na zasadzie zależności glottodydaktyki od językoznawstwa i innych nauk” (Piekларz-Thien, 2021: 190). Istotnym utrudnieniem jest to, że językoznawcy glottodydaktykę nadal traktują jedynie jako

¹ O znaczeniu wiedzy językoznawczej i koncepcji językoznawczych w procesie nauczania języka polskiego jako obcego pisze np. Małgorzata Rzeszutko-Iwan (2018). Jej opracowanie zawiera propozycję implikacji glottodydaktycznych wybranych elementów koncepcji językoznawstwa historyczno-porównawczego, strukturalizmu, generatywizmu i kognitywizmu.

działalność praktyczną, rzemiosło językoznawstwa lub też dziedzinę lingwistyki stosowanej. Z kolei glottodydaktycy lekceważą rolę i istotę językoznawstwa w dydaktyce, czego konsekwencją jest to, że prawdziwie interdyscyplinarne badania, które identyfikują i zamykają luki wiedzy oraz niwelują różnice w opisie języka obu nauk, są niestety nadal sporadyczne (Piekłarz-Thien, 2021: 191).

Prezentowany artykuł wychodzi naprzeciw oczekiwanemu wzmocnieniu dialogu dyscyplin. Stanowi efekt realizacji jednej z możliwych ścieżek współpracy, opartej na idei wzajemnego transferu wiedzy językoznawstwo–glottodydaktyka w odniesieniu do składniowego poziomu opisu języka polskiego. W artykule przedstawiono najważniejsze kroki procedury badawczej, bazującej na podejściu transferowym, oraz jej przykładowe wyniki. Pozwala to wskazać korzyści płynące z zastosowanego podejścia zarówno dla glottodydaktyki, jak i dla językoznawstwa, co jest celem opracowania. W szczególności chodzi o zwrócenie uwagi na to, że dzięki tandemowej pracy glottodydaktyka i językoznawcy, ich twórczej wymianie myśli i doświadczeń badawczych, relacja między dyscyplinami może być dwukierunkowa. Językoznawcze koncepcje teoretyczne i opisy stanowią dla glottodydaktyki rezerwuariusz wiedzy przetwarzanej następnie na potrzeby nauczania. Ten kierunek relacji jest oczywisty. W artykule chcemy natomiast uwidatnić kierunek odwrotny: wskazać, że wyniki badań prowadzonych w ramach glottodydaktyki oraz wnioski płynące z analizy procesu dydaktycznego mogą być dla językoznawstwa źródłem inspiracji do poszerzania pola badawczego, weryfikacji hipotez czy też zwiększania eksplicytności opisów zjawisk językowych².

² Warto przypomnieć, że Jadwiga Puzynina, przedstawiając teoretyczne i metodologiczne założenia opisu nazw czynności, wyraziła przekonanie, że „wszyscy już chyba lingwiści zdają sobie sprawę z konieczności konstruowania opisów języka nastawionych nie na native speakera, ale na człowieka uczącego się języka obcego (...)” (Puzynina, 1969: 26). Jak się wydaje, w odniesieniu do językoznawstwa polonistycznego jest to twierdzenie nadal zbyt optymistyczne.

Badania omawiane w artykule dotyczą składni współczesnego języka polskiego, a w jej ramach – właściwości walencyjnych jednostek leksykalnych na tle ich ukraińskich odpowiedników. Najogólniej rzecz ujmując, walencja, w literaturze nazywana również rekcją (rządem) lub konotacją, to właściwość jednostki polegająca na „otwieraniu pustych miejsc”, pozycji składniowych, dla wyrażen o określonych cechach formalnych i znaczeniowych (Zaron, 2009: 116)³. Informacja o liczbie otwieranych przez daną jednostkę pozycji składniowych oraz ich możliwej realizacji formalnej jest opisywana w postaci schematu składniowego⁴. Wybrana problematyka interesuje nas z perspektywy osoby uczącej się języka polskiego jako nierodzonego, dla której celem jest osiągnięcie kompetencji językowych na takim poziomie, który umożliwia komunikowanie się nie tylko skuteczne, lecz także zgodne z normą językową⁵, ściślej – z normą składniową⁶. Walencja jednostek leksykalnych należy do tych

³ To najbardziej rozpowszechnione rozumienie walencji, korzeniami sięgające do koncepcji konotacji Karla Bühlera (2004: 235–236). Wprowadzenie do opisu składniowego terminu *walencja* w lingwistyce wiąże się głównie z nazwiskiem Luciena Tesnière’a i jego *Éléments de syntaxe structurale* (Tesnière, 1959: 105, 103–190). Adam Przepiórkowski zwraca uwagę, że Tesnière „najobszerniej tę koncepcję opracował od strony lingwistycznej”, jednak „idea wymagania składniowego w świadomości lingwistów dojrzała już w latach 30. XX wieku” (Przepiórkowski, 2017: 20–21). Na temat kształtowania się koncepcji walencji oraz jej wykorzystania w opisach składniowych zob. także: Buttler, 1976: 8–30.

⁴ Schemat składniowy to uogólniona informacja o strukturze składniowej klasy wyrażen językowych (Polański, 1992; Saloni, Świdziński, 1998: 291), podawana w postaci określonego zestawu symboli.

⁵ Normę językową za Jarosławem Liberkiem rozumiemy szeroko, jako „część polskiego uzusu językowego, która składa się z jednostek i reguł stosunkowo często używanych i stosunkowo rozpowszechnionych, a więc stosunkowo typowych, aktualizowanych w danej sytuacji przez mówiących w sposób cechujący się zróżnicowanym poziomem automatyzacji” (Liberek, 2021: 42).

⁶ Normę składniową traktujemy jako część normy językowej. To społecznie zaaprobowane konwencje warunkujące budowanie konstrukcji składniowych. „Konwencje te

zagadnień, które są obecne na wszystkich poziomach zaawansowania znajomości języka, choć – oczywiście – w zróżnicowanym zakresie⁷. Jednym z trudniejszych problemów teoretycznych (w opisie schematów składniowych) i praktycznych (w nauczaniu)⁸ jest natomiast kwestia wariantywnej realizacji pozycji składniowych otwieranych przez daną

obejmują reguły strukturalne, semantyczne i linearne zarówno o charakterze seryjnym, tj. odnoszące się do reguł łączliwości właściwych klasom jednostek, jak i jednostkowym, tj. odnoszące się do łączliwości pojedynczych jednostek” (Gębka-Wolak, 2019: 182).

⁷ W katalogu zagadnień gramatycznych w programach nauczania języka polskiego jako obcego informacje na temat walencji jednostek leksykalnych i ich klas są przedstawiane w ramach takich zagadnień, jak: funkcje przypadków (w bloku zagadnień fleksyjnych); wyrażanie części zdania pojedynczego (w bloku zagadnień składniowych) – dla poziomów od A1 do B2; rekcja czasowników (w bloku zagadnień fleksyjnych – w podanych przykładach brak wariantów); wyrażanie części zdania pojedynczego (w bloku zagadnień składniowych) – dla poziomów C1 i C2. Ponadto w katalogu zagadnień stylistycznych dla poziomów C1 i C2 figuruje synonimia składniowa (Janowska i in., red., 2011: 18–22, 46–50, 78–83, 112–117, 148–154, 184–191).

⁸ Pojęcie schematu składniowego jest wykorzystywane w wielu pracach z zakresu składni, jednak stosowane w nich zarówno zasady identyfikacji jednostek leksykalnych (ile jednostek jest fundowanych na tym samym kształcie, a więc homonimicznych) oraz uogólnienia ich wymagań składniowych (ile pozycji składniowych otwiera jednostka i jakie są ich realizacje formalne), jak i zestawy symboli istotnie się różnią. To z kolei znacznie utrudnia wydobywanie z opracowań gramatycznych informacji dotyczącej dyspozycji składniowych jednostek leksykalnych. Przykładowo w *Innym słowniku języka polskiego* (ISJP) jednostkom *zanurzyć/zanurzać* przypisano schemat obejmujący dwie wymagane pozycje składniowe, jedną realizowaną przez biernikowe grupy nominalne, drugą realizowaną wariantywnie przez grupy przyimkowo-nominalne *w* + miejscownik lub *w* + biernik, por. [b + *w*-ms/*w*-b]. Ze schematu zamieszczonego w *Wielkim słowniku języka polskiego* (WSJP) – zakładka Składnia – wynika natomiast, że druga pozycja nie ma realizacji w postaci *w* + miejscownik (w WSJP wartość przypadku jest oznaczana nie symbolem, ale pytaniem o ten przypadek), może mieć natomiast realizację okolicznikową typu GDZIE, a także *w* + *co*, *po* + *co* i *pod* + *czym*.

jednostkę⁹. Dla nierodzimego użytkownika polszczyzny ważna jest przede wszystkim informacja o możliwości wzajemnego zastępowania wyrażen zróżnicowanych formalnie i ewentualnych jej ograniczeniach.

Zagadnienie dystrybucji wariantów ze względu na rozległość (dotyczy znacznej liczby jednostek leksykalnych) oraz złożoność (działanie czynników gramatycznych, semantycznych i pragmatycznych, w tym zmian konwencji w zakresie łączliwości składniowej akceptowanych przez użytkowników języka, np. zastępowanie przypadku przymkiem, zmiany przymków wyrażających daną relację) w językoznawstwie polonistycznym nie zostało dotychczas opisane całościowo. Dysponujemy opracowaniami gramatycznymi, które w sposób systematyczny przedstawiają wariantywne realizacje wybranych typów pozycji składniowych (np. pozycje celownikowe i biernikowe) bądź otwieranych przez jednostki określonych klas formalnych lub semantycznych (zob. np. Szupryczyńska, 1980, 1996; Greń, 1994; Wiśniewski, 2005; Gębka-Wolak, 2011), oraz opracowaniami leksykograficznymi zawierającymi rozbudowaną informację o zasobie wariantów składniowych jednostek leksykalnych (zob. np. ISJP, WSJP, Walenty). Są także prace omawiające czynniki motywujące dystrybucję wariantów (zob. np. Buttler, 1976).

Wciąż jednak w literaturze trudno znaleźć odpowiedzi na pytania nie-
rzadko pojawiające się podczas procesu nauczania / uczenia się języka polskiego jako obcego, np.: czy należy mówić *oczekujemy czego*, czy może lepsza jest struktura *oczekujemy na co?*; czy w polszczyźnie jest jakaś różnica między konstrukcjami *zanurzyć się w coś* i *zanurzyć się w czymś?*; dlaczego można *zachować coś od zapomnienia*, gdy tymczasem *zachowuje się coś przed zniszczeniem*, a nie *od zniszczenia*?¹⁰. Tego rodzaju pytania

⁹ Warianty językowe to „Elementy językowe, które traktuje się identycznie pod względem funkcjonalnym, chociaż różnią się formalnie” (Polański, 1995: 581).

¹⁰ Problem zakresu użycia wariantów pozycyjnych oraz ich wzajemnej równoważności pozostaje poza polem obserwacji w *Praktycznym słowniku łączliwości składniowej czasowników polskich* (Mędak, 2011), opracowaniu kierowanym do uczących się języka polskiego jako obcego.

nabierają szczególnego znaczenia dla osób władających jako pierwszym językiem słowiańskim, w tym interesującym nas ukraińskim. Na problem dystrybucji wariantów pozycji składniowych w polszczyźnie nakłada się bowiem wpływ interferencyjny¹¹ języka rodzimego. Zagadnienie wariantowości składniowej z jednej strony we współpracy językoznawca – glottodydaktyk, z drugiej, rodzimy użytkownik języka polskiego – rodzimy użytkownik języka ukraińskiego wydaje się więc uzasadnionym podejściem badawczym.

Transfer wiedzy i jego wektory

Jak wspomnieliśmy we *Wstępie*, u podstaw przyjętego podejścia badawczego leży założenie, że dwie interesujące nas dyscypliny są otwarte na transfer, którego działanie owocuje wzbogaceniem nie tylko glottodydaktyki, lecz także językoznawstwa. Należy podkreślić, że w glottodydaktyce transfer rozumie się najczęściej jako przeniesienie struktur językowych z języka pierwszego na język drugi (zob. np. Nowak, 2015: 73; Lipińska, Seretny, Turek, 2016: 182–184). W przyjętej koncepcji zakładamy możliwość wzajemności, innymi słowy dwuwektorowości transferu, którego rozumienie jest zmodyfikowane: rozszerzone o przeniesienie z jednego kontinuum językowego na drugie określonych doświadczeń i wiedzy, dotyczących zarówno materii językowej, jak i obserwacji oraz uogólnień badawczych. Transfer dotyczy: 1) polszczyzny ogólnej i doświadczenia badawczego na jej temat; 2) polszczyzny użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim (dalej: PUPJU) i doświadczenia badawczego na jej temat. Stosowana procedura badawcza jest ściśle skorelowana z dwoma wektorami wzajemnego transferu.

Wektor pierwszy jest zarazem punktem wyjścia analizy i przebiega od PUPJU do polszczyzny ogólnej, czyli stanowi podejście od

¹¹ Przez interferencję lub transfer negatywny rozumiemy przenoszenie na grunt języka przyswajanego struktury typowej dla języka wyjściowego (Szulc, 1997: 91–92).

glottodydaktyki do językoznawstwa. Polega ono na tym, że analiza PUPJU przez glottodydaktyka – osobę bilingwalną, biegle poruszającą się w systemach języka polskiego i ukraińskiego stanowiącego źródło interferencji – dostarcza językoznawcy polonistycznemu materiału wymagającego uzupełniających badań w obszarze polszczyzny ogólnej. Przede wszystkim chodzi o identyfikację zagadnień, które są zaprezentowane zbyt ogólnie i których opis nie oddaje współczesnych konwencji składniowych.

Glottodydaktyk na podstawie doświadczenia dydaktycznego, badań własnych w zakresie akwizycji języka polskiego przez osoby ukraińskojęzyczne, analizy konfrontatywnych opracowań gramatycznych i leksykograficznych oraz prac opisujących błędy składniowe popełniane zarówno przez osoby uczące się języka polskiego, jak i przez rodzimych użytkowników języka zestawia dwa typy jednostek: 1) takie, które dysponują schematami składniowymi o realizacji wariantywnej, przy czym co najmniej jeden z wariantów może być podatny na interferencję z języka ukraińskiego; 2) takie, których łączliwość składniowa we współczesnej polszczyźnie podlega zmianie, czego konsekwencją jest zrównanie się schematów składniowych w języku polskim i ukraińskim.

Typ pierwszy wymaga pogłębionych badań w zakresie dystrybucji wariantów realizujących pozycje składniowe. Trzeba bowiem ustalić aktualny status składniowy wariantu podlegającego interferencji, m.in. czy stanowi podstawową czy poboczną realizację pozycji składniowej. Ponadto wariantywność może dotyczyć zarówno jednostki w języku polskim, jak i jej ukraińskiego odpowiednika. Dystrybucja poszczególnych wariantów oraz ich obciążenie funkcjonalne nawet w językach strukturalnie tak bliskich jak polski i ukraiński nie są identyczne, a opisy gramatyczne, którymi dysponujemy, nie dostarczają pełnej wiedzy na ten temat.

Typ drugi stanowi przedmiot badań dlatego, że wyrażenia traktowane jako interferencje z języka ukraińskiego – czyli takie, które na podstawie danych zawartych w kompendiach poprawnościowych, gramatykach lub opracowaniach leksykograficznych uznajemy za niepoprawne / błędy językowe (jawnie naruszają normę skodyfikowaną, gdyż realizują

schemat składniowy inny niż odnotowany w źródłach) – mogą znajdować poświadczenie w tekstach polszczyzny ogólnej¹². Powstaje zatem potrzeba systematycznej analizy użycia danych wyrażań w celu ustalenia ich faktycznego statusu normatywnego we współczesnej polszczyźnie. Temu celowi służą z kolei badania korpusowe.

Potrzeby glottodydaktyki dają impuls do poszerzenia zakresu obserwacji językoznawczych: dostarczają nowego materiału oraz wyznaczają kierunki analizy, dzięki czemu otrzymujemy nową lub uzupełniającą wiedzę o systemach gramatycznych dwóch języków, w tym o dynamice zmian w zakresie łączliwości składniowej. To zaś pozwala zaktualizować opisy zawarte w gramatykach i opracowaniach leksykograficznych.

Wektor drugi przebiega od polszczyzny ogólnej do PUPJU, co oznacza, że następuje transfer wiedzy od językoznawstwa do glottodydaktyki: wiedza uzyskana w trakcie badań językoznawczych nie tylko uzupełnia opis gramatyczny danego języka, lecz także – już w nowej jakości (z dodatkowymi informacjami o łączliwości składniowej i dystrybucji wariantów oraz zaktualizowaną informacją normatywną, jak też z urealnionymi wymaganiami dotyczącymi znajomości polszczyzny przez osoby uczące się jej jako języka obcego) – wraca na obszar PUPJU i glottodydaktyki. Wyniki badań korpusowych, przydatne m.in. dla współczesnych użytkowników polszczyzny w kraju, na potrzeby glottodydaktyki są poddawane redukcji dydaktycznej oraz formułowane w sposób przejrzysty i nieskomplikowany, tak żeby mogły stanowić konkretne, dające się łatwo zastosować w praktyce wskazówki dla obcokrajowców, np. na temat innowacji składniowych polszczyzny czy właściwego użycia wariantywnych środków składniowych,

¹² Taki stan rzeczy jest konsekwencją działania rozmaitych czynników, z których jeden wydaje się kluczowy. Przygotowanie opisu środków językowych i ewentualna ich kodyfikacja normatywna jest procesem żmudnym, długotrwałym i kosztownym, co sprawia, że część środków językowych, zwłaszcza najnowszych, w źródłach nie jest odnotowywana, te zaś, które są uwzględniane, są opisywane na pewnym poziomie ogólności, który z założenia nie bierze pod uwagę np. bardzo subtelnych uwarunkowań użycia wariantywnych realizacji danych pozycji składniowych.

a więc uwzględniającego gramatyczne, semantyczne lub pragmatyczne ograniczenia ich stosowania.

Należy podkreślić, że wyniki analiz językoznawczych będą również niezwykle przydatne w ramach metodyki nauczania PUPJU oraz prowadzenia badań nad polszczyzną pochodzenia w Ukrainie. Uchronią badacza PUPJU i nauczyciela JPJO, zwłaszcza polonistę zagranicznego, przed: 1) zawężeniem komparacji analizowanego materiału tylko do faktów normy przedstawionej w źródłach kodyfikacyjnych; 2) zbytnio perfekcjonistycznym (a w praktyce często przestarzałym) traktowaniem zakresu normy składniowej¹³. Będzie to miało pozytywny wpływ na proces nauczania JPJO oraz ewaluację wiedzy i umiejętności uczących się.

Badania oparte na podejściu transferowym wymagają ścisłej współpracy (działania tandemowego) glottodydaktyka i językoznawcy, zarazem rodzimych użytkowników dwóch analizowanych języków. Obejmuje ona: 1) wypracowanie modelu opisu integrującego odmienne tradycje badawcze (polską i ukraińską) oraz stosowane siatki pojęciowe; 2) zaplanowanie badań korpusowych, analizę ich wyników oraz formułowanie wskazówek normatywnych; 3) weryfikację eksplicytności opisu.

Transfer wiedzy w praktyce badawczej

Schematy składniowe polskich jednostek leksykalnych stanowiące obiekt zainteresowania w prezentowanym artykule mają odpowiedniki w języku ukraińskim różniące się od polskich wartością wymaganego przyimka lub przypadku¹⁴, np.: *przerywać komu (rozmówcy)* –

¹³ Takie postawy zdarzają się nawet w najnowszych polskich pracach glottodydaktycznych (np. Izdebska-Długosz, 2021), a także w nieco starszych, szczególnie powstałych poza Polską (np. Krawczuk, 2011).

¹⁴ Na tym etapie badań formalne realizacje pozycji składniowych ograniczamy do realizacji w postaci grup nominalnych o określonej wartości przypadku lub grup

*переривати, перебивати кого (сніврозмовника), agitować za kim (za kandydatem) – агітувати за кого (за кандидата), uznawać za kogo (za autorytet) – визнавати, вважати ким (авторитетом) itp. Różnica łączliwości składniowej skutkuje zazwyczaj interferencyjnymi realizacjami w PUPJU, np.: *przerywać kogo, *agitować za kogo, *uznawać kim.*

Procedurę badawczą rozpoczyna glottodydaktyk, który jako nierodzimym użytkownik polszczyzny, ustalając normę języka polskiego, polega na informacji zamieszczonej w opracowaniach gramatycznych i leksykograficznych i na podstawie zawartych tam danych buduje swoją wiedzę o schematach składniowych jednostek należących do języka polskiego. Źródłami kodyfikacji normy są przede wszystkim najnowsze ogólne słowniki języka polskiego: ISJP, WSJP, *Dobry słownik* (Czesak, Szałkiewicz, Żurowski, 2017), w mniejszym zakresie słowniki specjalistyczne, jak np. Walenty (Przepiórkowski i in., 2017). Z kolei dane materiałowe o swoistych cechach walencyjnych (rekcyjnych) PUPJU lektor czerpie z własnego doświadczenia dydaktycznego, jak też z dotychczasowych opracowań rekcji w polszczyźnie w Ukrainie / Ukraińców. Brane są pod uwagę zarówno prace teoretyczne, uogólniające różnice strukturalne między językami, jak i dotyczące badania konkretnych produkcji językowych i odmian języka polskiego poza granicami kraju (np. Krawczuk, 2008, 2011, 2019; Korol, 2011; Огорілко, 2014a, 2014b; Kowalewski, 2017; Зелінська, 2018; Izdebska-Długosz, 2021). W tym artykule źródłem materiałowym jest także elektroniczny korpus „Gazety Polskiej Bukowiny”, zawierający teksty reprezentujące współczesną polszczyznę pisaną w Ukrainie, który został przygotowany z wykorzystaniem aplikacji webowej Korpusomat (Kieraś, Kobyliński, 2021)¹⁵.

przyminkowo-nominalnych o określonej postaci leksykalnej przyminka i wartości wymaganego przez niego przypadku. Mówiąc o różnicach wymagań, mamy na myśli różnice wynikające z kodyfikacji.

¹⁵ Korpus został przygotowany na potrzeby badań zawartych w monografii Gębka-Wolak, Krawczuk, Moroz (w druku) i nie jest udostępniony publicznie. Jego bazę stanowią 94 elektroniczne wydania ukazującej się od 2007 roku „Gazety Polskiej

Źródłem materiału stało się również leksykograficzne opracowanie kontrastywne polsko-ukraińskie (Śpiwak, Jurkowski, 2003). Schematy składniowe ukraińskich odpowiedników są sprawdzane głównie w słownikach języka ukraińskiego (CYM-11, CYM-20). W razie konieczności sięga się również po korpusy współczesnego języka ukraińskiego (ГРАК, Лабораторія української).

Wymienione źródła posłużyły do opracowania korpusu polsko-ukraińskich odpowiedników walencyjnych (lista z przykładami użycia). Był to zarazem pierwszy etap prac wykonanych w projekcie, którego dotyczy przedstawiany artykuł (zob. przyp. na s. 1). Korpus zawiera około 500 jednostek, z których dotychczas blisko 160 poddano analizie. Kierunek analizy został wyznaczony przez glottodydaktyka, który na podstawie przeglądu opisów składniowych i normatywnych zawartych w wyżej wymienionych źródłach oraz własnej praktyki dydaktycznej sformułował pytania badawcze, na które odpowiedzi szukał językoznawca – rodzimy użytkownik polszczyzny. Dotyczą one dwóch typów zagadnień.

Po pierwsze, chodzi o sprawdzenie kompletności i adekwatności informacji na temat wariantywnej realizacji schematów składniowych zawartej w źródłach w stosunku do użycia danej jednostki leksykalnej w tekstach współczesnej polszczyzny. Weryfikacja ma na celu zapobieżenie nadmiernemu zawężaniu lub rozszerzaniu normy składniowej, a jej wyniki służą urealnieniu ocen wyrażen pochodzących z PUP-JU. Glottodydaktyka będzie na przykład interesowało, czy notowane w PUPJU wyrażenie *kupić u kogo* należy uznać za błąd składniowy, skoro w schematach w ISJP i WSJP została odnotowana realizacja *od kogo*, a nie ma realizacji *u kogo* (choć w WSJP przykład z przyimkiem *u kogo*, który można zastąpić przyimkiem *od kogo*, został zamieszczony), por. *To bardzo duża inwestycja, ale sprzęt kupiony u nas jest stosunkowo niewrażliwy na zmiany koniunktury* (WSJP) i *To bardzo duża inwestycja, ale sprzęt kupiony od nas jest stosunkowo niewrażliwy na zmiany*

Bukowiny”, periodyku zawierającego cenny materiał autentycznego języka osób polskiego pochodzenia w Ukrainie.

koniunktury. Wątpliwości glottodydaktyka wzbudzi także mające odpowiednik ukraiński połączenie *podręcznik z czego*, realizujące schemat nienotowany ani w ISJP, por. [(D/do-D)], ani wśród połączeń i cytatów w WSJP, ale pojawiające się w tekstach współczesnej polszczyzny.

Drugi typ badań językoznawczych inspirowanych potrzebami glottodydaktyki obejmuje kwestię dystrybucji wariantywnych realizacji schematów składniowych. Dla strukturalnie tak bliskich języków jak polski i ukraiński jest to zagadnienie szczególnie ważne. Przy czym problemem nie jest to, że wariantywność występuje, bo jest to zjawisko typowe w obu językach, ale zakres pokrywania się wariantów w schematach odpowiednich jednostek leksykalnych w dwu językach oraz funkcjonalność wariantów¹⁶.

Jeśli chodzi o liczbę i realizację formalną, poza sytuacjami skrajnymi – tj. gdy liczba i typy schematów w całości są różne, zob. (a), lub w całości się pokrywają, zob. (b) – mamy do czynienia z częściowym pokrywaniem się schematów, zob. np. (c) i (d):

(a) po jednym różnym formalnie schemacie
w języku ukraińskim i polskim:

zakochać się w kim (w chłopcu) *закохатися в кого (в хлопця)*

(b) po dwa identyczne formalnie warianty schematu
w języku ukraińskim i w polskim:

położyć na czym (na stole) *покласти на чому (на столі)*
położyć na co (na stół) *покласти на що (на стіл)*

¹⁶ Ogólną informację o polskich odpowiednikach ukraińskich konstrukcji z poszczególnymi przypadkami i przyimkami zawiera monografia Iriny Kononenko *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne* (Kononenko, 2012: 577–601). W opracowaniu nie bierze się natomiast pod uwagę kwestii skomplikowanych relacji między odpowiednikami w zakresie wariantów pozycyjnych. Jest to zrozumiałe, gdyż monografia ma na celu zapoznanie ze zjawiskami podstawowymi, do których interesujący nas problem nie należy.

(c) dwa warianty schematu w języku ukraińskim,
jeden w polskim, jeden wariant identyczny formalnie:

<i>lekceważyć co (niebezpieczeństwo)</i>	<i>легковажити що (небезпеку)</i>
brak	<i>легковажити чим (небезпекою)</i>

(d) dwa warianty schematu w języku polskim,
jeden w ukraińskim, jeden wariant identyczny formalnie:

<i>zacztywać się czym (kryminałami)</i>	<i>зачитуватися чим (детективами)</i>
<i>zacztywać się w czym (w kryminałach)</i>	brak

Poza ustaleniem liczby wariantów i ich kształtu formalnego badania językoznawcze powinny dostarczyć informacji o dystrybucji wariantów – i to w obu językach – gdyż tylko wtedy możliwe jest zweryfikowanie, czy warianty identyczne formalnie są sobie równoważne funkcjonalnie. Dla osoby ukraińskojęzycznej uczącej się języka polskiego niezwykle ważna jest bowiem informacja, czy może posłużyć się dowolnym wariantem realizacji danej pozycji, w tym łatwiejszym dla uczącego się, bo transferowanym z języka ukraińskiego, jak np. *zacztywać się czym* czy *uciekać od kogo, czego*, a nie *uciekać przed kim, czym*.

Podkreślmy, że informacji o dystrybucji wariantów eksplicytnie nie podaje się w ogólnych słownikach języka polskiego. Z kolei w słownikach specjalistycznych, np. w Walentym, systematycznie są notowane jedynie selekcyjne ograniczenia realizacji pozycji składniowych. Brakuje (są rozproszone, w tym w starszych opracowaniach składniowych, jak np. Buttler, 1976) natomiast wskazówek o innych ograniczeniach zakresu użycia wariantów, w tym o ważnych dla glottodydaktyki ograniczeniach o charakterze pragmatycznym (np. stylistycznych czy chronologicznych).

Potrzebnych dla glottodydaktyki informacji składniowych mogą dostarczyć ilościowe i jakościowe badania korpusowe. Tego rodzaju badania zostały przeprowadzone w ramach projektu „Wzajemny transfer

»językoznawstwo–glottodydaktyka«: współczesne problemy normatywne składni w języku ogólnopolskim i w polszczyźnie użytkowników z pierwszym językiem ukraińskim». Podstawowym korpusem referencyjnym był Narodowy Korpus Języka Polskiego (zob. Przepiórkowski i in., red., 2012)¹⁷, który bazuje na materiale do 2010 roku. Materiał najnowszy, pochodzący z lat 2011–2020, od 2024 roku można z kolei przeszukiwać w Korpusie Współczesnego Języka Polskiego (zob. Marciniak i in., 2023)¹⁸. Jako że automatycznie wyszukany materiał, często obejmujący po kilkanaście tysięcy przykładów, podlega weryfikacji ręcznej, badania są bardzo żmudne, ale ich wyniki są obiecujące. Dotychczas przeprowadzone pogłębione analizy korpusowe dały podstawę do opracowania blisko 30 komentarzy weryfikujących istniejące opisy łączliwości składniowej jednostek oraz kilkudziesięciu drobniejszych uzupełnień opisów.

Jednym z ciekawszych wyników składniowych badań polsko-ukraińskich jest ujawnienie odwrotnej hierarchii w użyciu w językach polskim i ukraińskim wariantów z przyimkami *w czym* i *w co* w schematach czasowników typu *zanurzyć (się)*. W języku polskim wariantem podstawowym jest wariant z miejscownikiem, a pobocznym – z biernikiem. W języku ukraińskim odwrotnie – konstrukcja z biernikiem jest podstawowa, a z miejscownikiem marginalna¹⁹.

Ustalono ponadto, czy – w odniesieniu do wybranych jednostek leksykalnych – wariantywność notowana w opracowaniach normatywnych jest aktualna, tj. czy dane warianty są poświadczone w materiale współczesnym.

Badania dostarczyły również danych do opisanego obciążenia funkcjonalnego wariantów, a w ślad za tym – hierarchii wariantywności realizacji

¹⁷ Korpus jest dostępny na stronie internetowej <https://nkjp.pl/> [dostęp: 28.04.2024].

¹⁸ Korpus jest dostępny na stronie internetowej <https://kwjp.pl> [dostęp: 28.04.2024].

¹⁹ Metoda badań oraz wyniki zostały przedstawione podczas konferencji „Współczesne wyzwania w nauczaniu Ukraińców języka polskiego oraz polskiej literatury i kultury”, organizowanej na Narodowym Uniwersytecie Lwowskim im. Iwana Franki (Lwów 19–20 kwietnia 2024).

pozycji składniowych otwieranych przez kilka jednostek podatnych na interferencję z języka ukraińskiego. Taką jednostką jest np. *zachować*, która w znaczeniu ‘sprawić, że nie doświadczymy czegoś niekorzystnego, niebezpiecznego, czego nie chcemy’ (WSJP) może być łączona zarówno z wyrażeniem *przed czym*, jak i z wyrażeniem *od czego*, por. *zachować od zapomnienia*, *zachować przed zniszczeniem* (WSJP – zakładka Połączenia). Odpowiedniej jednostce w języku ukraińskim odpowiada jeden wariant – *зберегти/вберегти від чого* (*від забуття*, *від знищення*), dlatego osoby ukraińskojęzyczne (lub bilingwalne) będą go transferowały na język polski, por. *Społeczność polska mieszka tu od dawna. Właśnie ona zachowała kapliczkę od zniszczenia* (elektroniczny korpus „Gazety Polskiej Bukowiny”, GPB nr 23–24, 2009). Rodzimu użytkownikowi języka polskiego intuicja podpowiada natomiast, że w wyżej podanym kontekście należałoby się posłużyć nie konstrukcją *zachowała kapliczkę od zniszczenia*, ale wariantywną *zachowała kapliczkę przed zniszczeniem*. Badania korpusowe pozwoliły ujawnić czynnik decydujący o takim wyborze. Okazało się, że czasownik *zachować* we wspomnianym znaczeniu jest używany rzadko. Formuła wyszukiwawcza zastosowana w pełnej wersji NKJP [base=“(zachować)”][{0,2}{orth=“(od)”} within s] zwróciła 191 przykładów, z których po selekcji ręcznej zostało 60 przykładów użycia badanego czasownika, przy czym wszystkie mieściły się w tematyce religijnej i były używane w tekstach o charakterze modlitw lub też mających charakter dyskursu na tematy religijne, por. *Jak w modlitwie św. Tomasza z Akwinu: Zachowaj mnie od zgubnego nawyku mniemania, że muszę coś powiedzieć na każdy temat i przy każdej okazji; Przyjdź Duchu Święty i obdarz nas życiem! – Broń nas przed grzechem, który z niszczycielską mocą zwraca się przeciwko nam. – Zachowaj nas od szaleństwa zbrojeń*. W wyniku badań korpusowych ustaliliśmy więc, że konstrukcja *zachować od czego* jest we współczesnej polszczyźnie używana, ale w ograniczonym zakresie. Ograniczenie ma charakter pragmatyczny – struktura jest bowiem stosowana w tekstach o tematyce religijnej i w stylu religijnym, w szczególności w modlitwach. Struktury *zachować przed czym* i *zachować od czego* współcześnie nie są funkcjonalnie równorzędne.

Wariantem podstawowym jest konstrukcja z przyimkiem *przed czym*. Stosowanie przyimka *od czego* poza wyznaczonym zakresem może być uznane za interferencję z języka ukraińskiego.

Ostatnim elementem stosowanej procedury badawczej jest opracowanie otrzymanych wyników na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego, co polega przede wszystkim na zastosowaniu uproszczenia dydaktycznego zdobytej wiedzy i przedstawieniu jej w postaci komentarzy normatywnych i napisanych w prosty sposób wskazówek użycia. Nowa wiedza jest z kolei prezentowana i utrwalana dzięki zestawom ćwiczeń ukierunkowanych na systematyczne ukazywanie możliwej wariantowości, jej ograniczeń oraz podatności na działanie interferencji z języka ukraińskiego.

Podsumowanie

Zaprezentowana w artykule procedura badawcza oparta na idei wzajemnego transferu językoznawstwo–glottodydaktyka, przekładająca się na pracę w dwujęzycznych tandemach składających się z badaczy będących rodzimymi użytkownikami kontrastowanych języków, dysponujących pogłębioną wiedzą metalingwistyczną, stanowi odpowiedź na oczekiwane wzmocnienie współpracy między językoznawstwem a glottodydaktyką. Nie ulega wątpliwości, że badania, których impulsem są potrzeby glottodydaktyki, przynoszą wymierne korzyści nie tylko dla glottodydaktyki, lecz także dla językoznawstwa – w przypadku przedstawianych badań – przede wszystkim polskiego oraz (w dalszej perspektywie) ukraińskiego. Korzyści te podsumowujemy poniżej w punktach.

1. Ujawnienie zjawisk językowych, których opis wymaga uzupełnienia lub weryfikacji, dzięki czemu można wyznaczać kolejne obszary badań językoznawczych, inicjować nowe typy badań. Należy do nich zaliczyć np. omawianą w artykule dystrybucję wariantów realizujących pozycje składniowe. Wzrasta też praktyczny wymiar

pojęmowanych prac w postaci aktualizacji opisów zawartych w gramatykach i opracowaniach leksykograficznych.

2. Poprzez kontrastowanie materiału językowego pochodzącego z języków strukturalnie bliskich dochodzi do pogłębienia wiedzy o systemach gramatycznych tych języków. Na przykład badania, o których mowa w artykule, potwierdziły, że wariantowość łączliwości składniowej jest – po pierwsze – procesem dynamicznym. Podlega systematycznym zmianom, choć dzisiaj, m.in. dzięki zastosowaniu badań korpusowych, możemy już ocenić, że ich kierunek nie zawsze jest zgodny z przewidywaniami formułowanymi w literaturze w drugiej połowie XX, a nawet na początku XXI wieku. Po drugie, warianty składniowe podlegają funkcjonalizacji. Wariantywne realizacje pozycji składniowych stosunkowo rzadko mają charakter fakultatywny. Ich repartycja zwykle wiąże się z działaniem jakiegoś czynnika, często natury raczej pragmatycznej niż gramatycznej. Przeprowadzone badania pozwoliły zresztą zweryfikować niektóre ze wskazywanych w opracowaniach teoretycznych czynników repartycji wariantów.
3. Badania, którym impuls dają potrzeby glottodydaktyki, mogą również być brane pod uwagę w dyskusjach teoretyczno-językoznawczych. Mamy tu na myśli np. rozważania na temat dychotomicznego podziału podrzędników na argumenty i modyfikatory (zob. Przepiórkowski, 2017) i odejścia od niego w słownikach walencyjnych na rzecz koncepcji słownika podrzędników (Przepiórkowski, 2017: 75–124). Z perspektywy glottodydaktyki odstąpienie od podziału na argumenty i modyfikatory jest w pełni uzasadnione. Sygnalizowany w artykule problem repartycji wariantów pozostaje w mocy niezależnie od typu pozycji składniowej, przy czym w odniesieniu do pozycji o charakterze modyfikatorów jest znacznie trudniejszy do rozwiązania. Pozycje te podlegają leksykalizacji, co prowadzi do powstawania związków kolokacyjnych.
4. Następuje istotny przyrost wiedzy niezbędnej do opracowania nowoczesnego, opartego na obszernym materiale empirycznym polsko-ukraińskiego słownika syntaktycznego.

5. Stosowane procedury badawcze stwarzają warunki do testowania narzędzi korpusowych.
6. Na grunt glottodydaktyki dostarcza się zaktualizowanej wiedzy o systemie językowym, zgodnej z aktualną normą językową. Pozwala to urealnić wymagania dotyczące znajomości polszczyzny przez osoby uczące się jej jako języka obcego i pozytywnie wpływa na proces nauczania oraz ewaluację wiedzy i umiejętności uczących się.

Literatura

- Bühler K., 2004, *Teoria języka*, przeł. J. Koźbiał, Universitas, Kraków.
- Buttler D., 1976, *Innowacje składniowe współczesnej polszczyzny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Czesak A., Szałkiewicz Ł., Żurowski S., 2017, *Dobry słownik jako nowy typ słownika języka polskiego*, „Prace Filologiczne”, t. 71, s. 75–87.
- Gębka-Wolak M., 2011, *Pozycje składniowe frazy bezokolicznikowej we współczesnym zdaniu polskim*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Gębka-Wolak M., 2019, *Norma składniowa współczesnej polszczyzny w ujęciu teoretycznym i w praktyce*, w: *Problemy polskiej normy językowej i kodyfikacji*, red. D. Zdunkiewicz-Jedynak, J. Liberek, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, s. 179–202.
- Gębka-Wolak M., Krawczuk A., Moroz A., *Wybrane zagadnienia składniowe współczesnej polszczyzny ogólnej i współczesnego języka polskiego w Ukrainie w świetle badań korpusowych* [w druku].
- Greń Z., 1994, *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Grochala B., 2018, *Polonistyczne językoznawstwo glottodydaktyczne – stan obecny i perspektywy rozwoju*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 25, s. 7–14, <https://doi.org/10.18778/0860-6587.25.01>.
- Grucza F., 1974, *Lingwistyka a glottodydaktyka*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3, s. 133–143.
- ISJP – Bańko M., red., 2000, *Inny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Izdebska-Długosz D., 2021, *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Janowska I. i in., red., 2011, *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, Wydawnictwo JB, Kraków.
- Kieraś W., Kobyliński Ł., 2021, *Korpusomat – stan obecny i przyszłość projektu*, „Język Polski”, z. 2, s. 49–58, <https://doi.org/10.31286/JJP.101.2.4>.
- Kononenko I., 2012, *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Korol L., 2011, *Związki rzędu w polszczyźnie uczniów polskich szkół Lwowa*, w: *Tożsamość na styku kultur*, red. I. Masojć, H. Sokołowska, Vilnians pedagoginio universiteto leidykla, Vilnius, s. 565–572.
- Kowalewski J., 2017, *Język polski na Ukrainie w perspektywie glottodydaktycznej*, Jerzy Kowalewski, Kraków.
- Krawczuk A., 2008, *Kłopoty z opanowaniem polskiej rekcji w procesie nauczania Ukraińców sprawności pisania*, w: *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, red. A. Seretny, E. Lipińska, Universitas, Kraków, s. 129–140.
- Krawczuk A., 2011, *Leksykologia i kultura języka polskiego*, t. 2, *Kultura języka*, Firma „INKOS”, Kijów.
- Krawczuk A., 2019, *Związki rzędu we współczesnej odziedziczonej polszczyźnie pisanej na Ukrainie na tle języka ogólnopolskiego*, w: *Z bliska i z daleka. Język polski w badaniach językoznawców lwowskich i toruńskich*, red. M. Gębka-Wolak, A. Krawczuk, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 79–102.
- Liberek J., 2021, *Norma językowa jako fakt społeczny fundowany na uzusie. Uwagi w kontekście Słownika właściwych użyczeń języka*, „Język Polski”, z. 2, s. 34–48, <https://doi.org/10.31286/JJP.101.2.3>.
- Lipińska E., Seretny A., Turek P., 2016, *Błędy pragmatyczne uczących się języka polskiego jako obcego*, w: *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 181–198.
- Marciniak M. i in., 2023, *Korpus Współczesnego Języka Polskiego*, Instytut Podstaw Informatyki PAN, Warszawa, <https://kwjp.pl> [dostęp: 28.04.2024].
- Mędak S., 2011, *Praktyczny słownik łączliwości składniowej czasowników polskich*, Universitas, Kraków.
- Miodunka W.T., 2016, *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Księgarnia Akademicka, Kraków.

- Miodunka W.T., 2018, *Miejsce glottodydaktyki w językoznawstwie polonistycznym*, „Język Polski”, nr 2, s. 7–21.
- Nowak I., 2015, *Transfer w kontekście dydaktyki językowej doby postkomunikacyjnej*, „Lingwistyka Stosowana”, t. 12, s. 69–80.
- Pieklarz-Thien M., 2021, *O różnicach w opisie języka językoznawstwa i glottodydaktyki – przyczynek do dyskusji*, „Linguodidactica”, t. 25, s. 179–195, <https://doi.org/10.15290/lingdid.2021.25.13>.
- Polański K., 1992, *Schemat składniowy*, w: *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 301–302.
- Polański K., 1995, *Warianty językowe*, w: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, s. 581.
- Przepiórkowski A., 2017, *Argumenty i modyfikatory w gramatyce i słowniku*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Przepiórkowski A. i in., red., 2012, *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Puzynina J., 1969, *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim. Słowotwórstwo, semantyka, składnia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Rzeszutko-Iwan M., 2018, *Lingwistyka, glottodydaktyka, praktyka dydaktyczna – rola teorii językoznawczych w procesie glottodydaktycznym*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 25, s. 15–25.
- Saloni Z., Świdziński M., 1998, *Składnia współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szulc A., 1997, *Słownik dydaktyki języków obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szupryczyńska M., 1980, *Opis składniowy polskiego przymiotnika*, UMK, Toruń.
- Szupryczyńska M., 1996, *Pozycja składniowa frazy celownikowej w zdaniu polskim*, Top Kurier, Toruń.
- Śliwa D., 2019, *Glottodydaktyka i językoznawstwo – razem czy osobno?*, „Neofilolog”, nr 34, s. 59–66, <https://doi.org/10.14746/n.2010.34.6>.
- Śpiwak O., Jurkowski M., 2003, *Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny*, Tyrsa, Warszawa.
- Tesnière L., 1959, *Eléments de syntaxe structurale*, Klincksieck, Paris.
- Walenty – Przepiórkowski A. i in., 2017, *Walenty: gruntowny składniowo-semantyczny słownik walencyjny języka polskiego*, „Język Polski”, z. 1, s. 30–47.
- Wiśniewski M., 2005, *Dystrybucyjne właściwości odprzymiotnikowych nazw cech we współczesnej polszczyźnie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

WSJP – Żmigrodzki P., red., *Wielki słownik języka polskiego* [online: <http://www.wsjp.pl/>].
Zaron Z., 2009, *Problemy składni funkcjonalnej*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

ГРАК – Шведова М., фон Вальденфельс Р., Яригін С., Рисін А., Старко В., Ніколаєнко Т. та ін., 2017–2021, *Генеральний регіонально анований корпус української мови*, Київ – Львів – Єна, <http://uacorporus.org/Kyiv/ua> [dostęp: 20.01.2022].

Зелінська М., 2018, *Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України*, „Посвіт”, Дрогобич.

Лабораторія української, https://mova.institute/bonito/run.cgi/corp_info?corpname=zvi-dusil&struct_attr_stats=1&subcorpora=1 [dostęp: 22.04.2024].

Огорілко О., 2014a, *Синтаксичні особливості текстів сучасної польськомовної преси в Україні*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.03. „Слов'янські мови”, Київ.

Огорілко О., 2014b, *Синтаксичні особливості текстів сучасної польськомовної преси в Україні* [niepublikowana rozprawa doktorska]. Львівський національний університет імені Івана Франка.

СУМ-11 – *Словник української мови в 11 томах, 1970–1980*, Київ, <http://www.inmo.org.ua/sum.html> [dostęp: 22.04.2024].

СУМ-20 – *Словник української мови в 20 томах*, т. 1–12, 2015–2022, <https://1677.slovaronline.com/> [dostęp: 22.04.2024].

MAŁGORZATA GĘBKA-WOLAK – Associate Professor, Institute of Linguistics, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland / dr hab., prof. UMK, Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska.

Linguist and professor at the Faculty of Humanities of Nicolaus Copernicus University. She specializes in the study of the grammar of contemporary Polish from both descriptive and prescriptive perspectives, the legal variety of Polish, forensic linguistics, and Polish-language glottodidactics. Her academic output includes over 120 scholarly publications, including two sole-authored monographs, two co-authored volumes, and nine edited or co-edited books (in collaboration with A. Moroz), including: *Związki linearne między składnikami grupy nominalnej we współczesnym języku polskim* [Linear Relationships Between the

Components of the Noun Phrase in Contemporary Polish] (Toruń 2000), *Pozycje składniowe frazy bezokolicznikowej we współczesnym zdaniu polskim* [Syntactic Positions of the Infinitive Phrase in Contemporary Polish Sentences] (Toruń 2011), and *Jednostka tekstu prawnego w ujęciu teoretycznym i praktycznym* [The Legal Text Unit in Theoretical and Practical Terms] (Toruń 2019).

Językoznawczyni, profesor na Wydziale Humanistycznym UMK. Specjalizuje się w badaniach w zakresie gramatyki współczesnego języka polskiego w ujęciu opisowym i normatywnym, prawnej odmiany polszczyzny, językoznawstwa sądowego oraz glottodydaktyki polonistycznej. W jej dorobku naukowym znajduje się ponad 120 publikacji naukowych, w tym 2 monografie autorskie, 2 współautorskie i 9 redakcji/współredakcji książek (z A. Morozem), m.in.: *Związki linearne między składnikami grupy nominalnej we współczesnym języku polskim* (Toruń 2000), *Pozycje składniowe frazy bezokolicznikowej we współczesnym zdaniu polskim* (Toruń 2011), *Jednostka tekstu prawnego w ujęciu teoretycznym i praktycznym* (Toruń 2019).

E-mail: mge@umk.pl

AŁŁA KRAWCZUK – Professor, Department of Polish Philology, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine / prof., Katedra Filologii Polskiej Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki, Ukraina.

Professor Ałła Krawczuk's research interests include the following areas: the Polish language in Ukraine, including Polish usage and normative language awareness among people of Polish descent; the language of the Polish-language press; teaching Polish to Ukrainians and typical external interferences (pronunciation, inflection, syntax, vocabulary, linguistic etiquette); and the semantics of Polish onomastic phraseology. Her major publications include: *Leksykologia i kultura języka polskiego* [Lexicology and the Culture of the Polish Language] (vols. 1–2, Kyiv 2011, 2017), *„Gazeta Polska Bukowiny” jako źródło do badań współczesnej polszczyzny pisanej na Ukrainie* [“Gazeta Polska of Bukovina” as a Source for the Study of Contemporary Written Polish in Ukraine] (“Acta Baltico-Slavica” 2021, vol. 45), and *Swoistość form adresatywnych w tekstach współczesnych gazet polskojęzycznych wydawanych w Ukrainie (na tle normy ogólnopolskiej)* [The Specificity of Address Forms in Contemporary Polish-Language Newspapers Published in Ukraine (Against the Background of the General Polish Norm)] (“Poradnik Językowy” 2022, no. 10 [799]).

Zainteresowania naukowe badaczki dotyczą następujących zagadnień: język polski w Ukrainie: polszczyzna i świadomość normatywno-językowa osób polskiego pochodzenia; język prasy polskojęzycznej; nauczanie języka polskiego Ukraińców, typowe interferencje zewnętrzne (wymowa, fleksja, składnia, słownictwo, etykieta językowa); semantyka polskiej frazeologii onomastycznej. Najważniejsze publikacje: *Leksykologia i kultura języka polskiego* (t. 1–2, Kijów 2011, 2017), „*Gazeta Polska Bukowiny*” jako źródło do badań współczesnej polszczyzny pisanej na Ukrainie („*Acta Baltico-Slavica*” 2021, t. 45), *Swoistość form adresatywnych w tekstach współczesnych gazet polskojęzycznych wydawanych w Ukrainie (na tle normy ogólnopolskiej)* („*Poradnik Językowy*” 2022, z. 10 [799]).

E-mail: alla.kravchuk@lnu.edu.ua